

ALT GODT KOMMER TIL DEN, DER VIRKER. OM KUNST, SPROG OG SYGDOM

LEA MULDTOFTE I SAMTALE OG -SKRIFT
MED BRIAN BENJAMIN HANSEN

Lea Muldtofte, ph.d., forfatter, postdoc CORE (Copenhagen Research Center for Mental Health) og Brian Benjamin Hansen, ph.d., docent, Forskningscenter for Borger og Samfund, VIA University College

I foråret 2023 udgav Lea Muldtofte bogen *Om forladelse*, der autofiktivt er en live-streaming fra hendes liv med anoreksi og de dertilhørende indlæggelser i psykiatrien. Bogen er glimt fra en umulig hverdag med sygdommen. Lea skriver om at blive forladt, men også om ikke at kunne blive forladt af sygdommen, samtidig med at systemerne omkring hende svigter. Sygdommen kan ikke indeholdes i sproget, og alligevel er sproget en måde at prøve at forstå sygdommen på: At skrive inde fra sygdommen, at skrive inde fra det, som stritter imod, og at skrive til og op imod nogen, som ikke altid lytter efter.

Lea indfrier måske det, allerede Virginia Woolf talte om, i sit efterhånden klassiske essay ”Om at være syg”,¹ hvor hun undrer sig over, hvorfor sygdom som tema ikke spiller en lige så stor rolle i litteraturen, som f.eks. krig og kærlighed, og hvor hun efterspørger en litteratur om ”kroppens daglige drama”. Woolf vil have en litteratur om influenza, tyfus, lungebetændelse og tandpine; en litteratur, som ikke bare sparker kroppen rundt i verden som en gammel læderfodbold, men tager den sengeliggende alvorligt. *Om forladelse* går tæt på kroppen, på den krop der kropsligt og larmende er ved at forsvinde, og beskriver hvordan den krop skal være i en sygdom, i et liv, en hverdag. Men bogen indfrier også noget andet, som Woolf efterspørger, nemlig opfindelsen af et sprog for sygdommen: ”Selv den mest uerfarne skolepige har Shakespeare, Donne, Keats til at tale for sig, når hun forelsker sig, men lad en lidende forsøge at beskrive en hovedpine for en læge og straks tørrer sproget ud.”

Jeg er interesseret i Leas bog, fordi den danser mellem et sygdoms-narrativ og et sammenbrud i sproget selv. Sygdommen vristes fri fra nemme forklaringsmodeller og står frem i sin absurditet. Leas projekt er ikke eksplicit politisk, men det er heller ikke uden politik, når hun skriver sig ind i sygdommens ubarmhjertige antilogik, samtidig med at hun hudfletter umyndiggørende systemer. Sygdommen er en realitet, et levet liv, der ikke kan oversættes til en diagnose, eller til en mekaniseret handlingsplan, men noget, der kræver sit eget sprog og en anden lydhørhed.

Måske kan man sige, at Lea allierer sig med skriften, fordi den netop tillader hende at undersøge ting, som ellers ikke kan undersøges. Alligevel løser skriften ikke bare problemerne. Den tager dem med ind i et rum, hvor de bliver til noget andet, end de var. Nogle gange bliver problemerne endnu mere synlige og bliver leveret tilbage til sproget i en endnu mere kantet form. Det taler Lea og jeg om. Vi taler om, hvad der sker, når man skriver. Om hvor det begynder. Om skrift og sygdom. Om skrift som en kortslutning af sproget.

“ En aften laver jeg et eksperiment. Jeg vil prøve at gøre anoreksien tilfreds. To tallerkener foran mig, én fyldt med græskar, den anden tom. En lovlig tallerken og en ulovlig tallerken. Min tallerken og anoreksiens tallerken. Jeg flytter græskarstykker et ad gangen. Et ad gangen. Jeg venter på, den dæmper sig, at angsten lægger sig, at tallerkenen bliver lovlig. Det sker ikke. Til sidst er min tallerken tom. Hvad vil du have, siger jeg, højt, hvad vil du have. Lad mig være! Forlad mig. Forlad mig dog.
(*Om forladelse*, side 92)

¹ Citeret i egne oversættelser fra <https://www.gutenberg.net.au/ebooks15/1500221h.html#ch3> (hentet 16.12.2024).

Jeg skriver for at give slip. For at få en forklaring. For at kunne være.

Du skriver for at give slip og forklare, siger du. Hvad betyder det?

Jeg forklarer ikke. Jeg prøver at finde en forklaring. Jeg ved ikke noget, skriften ved mere end mig. Hvis jeg mangler en forklaring på noget, eller hvis jeg har brug for en forklaring. Jeg kan forstå rigtig meget, men jeg har meget sværere ved at erkende. Så hvis jeg har brug for en erkendelse, selvom jeg ikke engang vidste, at jeg havde brug for en, så kan jeg skrive mig frem til noget. Jeg har altid min notesbog med. Ellers så skriver jeg på telefonen, bare en sætning. Når jeg så sætter mig ned i den sætning senere, så kan jeg nå frem til noget, jeg ikke vidste, hvad var... Og så er der ting, der falder på plads. De noter, jeg skriver i min notesbog, eller de sætninger, jeg skriver til mig selv, er tit, hvad jeg ikke forstår. Absurditeter. Hos mig selv eller i verden. Erfaringer, der mangler en forklaring. Forklaringen er for mig. Til mig. Ikke til verden.

Og hvad så med at give slip. Give slip og forklare. Altså hvordan give slip?

At finde frem til en forklaring ved at spørge sin skriftlighed er en ydmyg proces. Her giver jeg slip i at stole på, at noget kommer til at ske, uden at jeg aner en kæft om, hvor det ender, hvis det ender. Det skriftlige rum er det eneste sted, hvor jeg stoler på processen lige nu. Nogle gange kan jeg glemme det rum, hvis der går lang tid imellem, at jeg har skrevet. Og så glemmer jeg, at jeg skrifter ud fra et udgangspunkt af ikke at vide, fra et udgangspunkt af at undersøge. Når jeg glemmer det, fylder mine egne krav eller forventninger om, at jeg på en eller anden måde har noget at skrive, og så bliver det vanskeligt at få noget ned. Hvis jeg tror, at jeg ved noget på forhånd, så er skriften en klassisk angst for papiret, en angst for at gå i gang. Eller jeg bliver bremsset på grund af min perfektionisme. Hvis jeg går ud fra, at jeg ikke ved, hvad jeg vil sige, eller at jeg har forklaring, så flyder det. Fordi det i så fald handler om netop det modsatte. Så er skriften det mest ærlige redskab, jeg har.

Du taler om skriften som en praksis, et redskab, en proces...

Det er rigtig meget proces. Og så er det også leg. Jeg har rigtig meget brug for at lege. Jeg elsker at lege. Så det er også en leg med ord. Og så er der vist også nogen, der har sagt, at jeg er dygtig til at se. Jeg har et øje for absurditeter. Det ved jeg ikke, om jeg har. Jeg har bare svært ved at forstå, tror jeg. Forstå såkaldte normale jargoner. Og jeg brug for forklaringer.

Fortæl mere om, hvad det er, skriften kan, når den kortslutter den normale jargon.

Faktisk er der rigtig meget, der kommer ud af, at jeg er for træt. Min hjerne er så træt, at den kommer til at skrive noget, der reelt er en lille smule forkert, men ender med at være endnu mere rigtigt, end det, det skulle være. For eksempel var jeg virkelig træt til den her konference, og så skulle jeg skrive en note til mig selv. Og så havde jeg skrevet, at "alt godt kommer til den, der virker". Det er meget bedre! Eller det var i hvert fald mere ægte.

Vi standser ved den forvanskede talemåde, "alt godt kommer til den, der virker". Sætningen er et produkt af en kunstnerisk kortslutning, og vi overvejer, hvad den faktisk siger.

Alt godt kommer til den, der venter. Talemåden handler om det gode, om "alt det gode", om det gode liv. Den fungerer som et visdomsord, sådan noget en gammel mand på et bjerg kunne have sagt. Jeg kommer i tanker om Slavoj Žižeks foragt for visdomsord og deres falske dybde. Hvis nogen har taget en stor chance og er lykkedes, kan en vis mand træde frem og sige: "Hvo intet vover, intet vinder." Men hvis personen fejler, kan han med lige så stor dybde sige: "Ja, det er klart, man kan ikke pisse op imod vinden." Visdomsord er moralske efter-rationaliseringer af det, som sker omkring os. De er på en måde varm luft, men de markerer, at verden fungerer, som den skal, og at ting sker af en grund.

Der er også i Leas bog et fint eksempel på en rekontekstualiseret kortslutning af den forvanskede vismands udtryk, da en nonbinær med-patient taler med en sygeplejerske:

“ Hvo intet vover, siger en sygeplejerske. Ja, nemlig, ja, siger den, og livet skal leves forlæns og forstås baglæns. Hvor er det klogt sagt, siger sygeplejersken. Jeg har også overvejet at skrive det ned, siger den.
(side 131)

Patientens angst mødes med et "hvo intet vover...", men modsvares af et andet vismandsudtryk, der i lige så høj grad siger meget lidt. Da sygeplejersken åbenbart ikke har samme referenceramme, falder meningene sammen og danner en ny ramme, der siger mere om sproglig luft og sproglighed mellem menneske som patient og menneske som behandler.

Alt godt kommer til den, der virker, nedbryder og opbygger på samme måde. Det oprindelige udtryk, at alt godt kommer til den, der venter, har naturligvis en umiskendelig kristen klang. Vi venter på genopstandelsen, at livet vender tilbage til kødet. Og vi skal vente, vi kan

ikke gøre noget, Herrens veje er uransagelige, men han har styr på det. Vent og se. På samme måde har behandlingskunsten sin ventemoral. Ordet patient kommer fra det latinske *patientem*, der har at gøre med at "bære, understøtte, lide, udholde, tillade". Alt godt kommer til den, der er patient, når det at være patient betyder at være i stand til at udholde lidelse og vente tålmodigt. Have modet til at tåle. Lægerne gør, hvad de kan. *Be patient!*

For at være patient, ventende og udholdende, må man have tiltro til, at der er noget, der virker. Måske må man allerede være velfungerende for at være patient. Men den forvanskede talemåde siger også noget mere generelt: Hvis du vil have det gode her i tilværelse, så må du virke, du må fungere. Og fungere indenfor et bestemt system, indenfor den såkaldte normale verdensorden. Du må kunne arbejde, du må kunne lære, du må kunne udvikle dig, du må kunne præstere. Alt godt kommer til den, der virker, der arbejder. Om så stress og udbrændthed følger med. Du virker, indtil du ikke dur mere. Så er du er udelig, ukampdygtig. Enten virker du, eller også er du syg. Mellem at virke og at vente.

Den lille forvanskning af den oprindelige talemåde synes måske ubetydelig, men åbner rummet for en overvejelse, en undersøgelse. Hvad siger vi egentlig til hinanden i vores hverdagsprog? Hvilke stemmer, betydninger og fortællinger findes der? Og hvilke findes ikke?

“ Du har din mors øjne.
Du har din mors kinder.

Jeg kreerer mit eget mig. Jeg skræller mine gener af. Jeg er en skulptur, jeg gør mig modellerbar, så jeg kan forme mig på ny. Jeg drømmer om at skrabe mine øjne ud med en spiseske fra spisestuen på afdeling 38, den til mandler og peanutbutter, jeg drømmer om at smadre mine høje kindben med en hammer, knuse dem. Jeg vil ikke være af dig, jeg vil være fri, uafhængig, uden tilknytning. Jeg kan ikke ødelægge mit ansigt, men jeg kan ødelægge dét, du skabte. Forme mig selv på ny, skrabe dig af, skrælle dig af, tæt på, tæt på knoglen. Men du bliver ved at være i mig, og jeg bliver ved med at skrabe.

Undskyld, skaber, du er meget smuk, men hvis jeg ligner dig, er jeg bange for, at min far også holder op med at elske mig.

Gift.

Ny tilknytning.

Repeat.

Sikke et liv, I har født mig til. Fodret mig til.

Sikke nogle betingelser, jeg accepterer.

Barnlig, afhængig og ensom.

(side 199)

En sygdom er et hack på den velfungerende, virkende krop. Uanset hvilken lidelse, anoreksien kommer med, og hvilken venteposition, de sætter én i, er den også det. Et hack. Den melder sig og vil noget og har sin egen stemme, selvom den ikke taler et normalt og fornuftigt sprog.

Men hvad er en stemme for noget? Tilhører den kroppen, eller tilhører den sproget egentlig?

En vidunderlig mellemdel.

Ja. Det er den, der binder kroppen og sproget sammen, og holder dem adskilt, ikke?

Det er derfor, jeg går meget op i at kalde det stemme.

Ja, det synes jeg, er meget præcist. Fordi stemmen er lige præcis et ekstra element.

Og hvem har mandat til... At blive hørt? Hvilken krop gør sig gældende? Og hvilke kroppe gælder ikke? Min anoreksi er altid blevet aktiveret, uden at jeg selv har haft en chance, når jeg er blevet frataget min stemme i forskellige kontekster. Når min stemme ikke har været noget værd. Anoreksi, min anoreksi, har været meget kropslig. Jeg har droppet stemmen og talt med knoglerne, blevet hørt uden at ytre et ord. Og desværre lært, at mine knogler er det eneste, der er værd at høre på. Problemet er, at anoreksien også fratager mig min stemme. Jeg er alt for lidt og alt for meget. Altid. Og på en gang. Med og uden anoreksi.

Anoreksien larmer. Men det var noget andet, jeg ville spørge om. Nemlig det med anoreksiens stemme og din stemme. Fordi det er også en underlig sammenblandet ting, ikke? Der er jo passager i bogen, hvor anoreksien taler. Der er passager, hvor du skriver om, at det er den, der siger sådan og sådan. Den dikterer. Så den har en form for stemme. Men det er interessant, at du siger, at det alligevel også er den, der gør dig opmærksom på, når du ikke har en stemme.

Jeg kan ikke kende anoreksien som anoreksi, når jeg har været udsat for overgreb. Eller når jeg er blevet mutet. Reaktionen er så hurtig, så kraftig. Som en protest, en trods, en barnlig protest. Det føles som min måde, hvorpå jeg kan sætte en grænse, tage mig selv igen, fremfor at være overtaget. Af mennesker eller systemer. Og jeg når ikke at opdage, at det er en ny fælde, en ond, ond fælde, før det er for sent.

Okay. Nej, du kan ikke kende den som anoreksi, fordi den fremstår mere som protest. Og du ved ikke, hvornår den kommer.

Ja, ja. Og jeg kan ikke adskille den fra mig selv. Som hvis en kræftpatient pludselig opfattede sin dødbringende svulst som sit eget livsnødvendige organ. Jeg tror, at anoreksien er min egen lunge og kan ikke se den som den kræft, der gør, at jeg ikke kan trække vejret om lidt.

Pludselig er den der, og pludselig har den været der i et stykke tid.

Ja, og den melder sig så hurtigt, og med så kraftig en respons på noget, som jeg oplever som kontrol.

Men hvis sygdommen er et hack på den velfungerende krop, hvis den er et skrig imod kontrol, hvad er Leas skriftpraksis så? Et forsøg på at komme til at virke igen? Ikke helt, tænker jeg. Skriften bliver nødvendig, når der mangler en forklaring. Men skriften er måske også nødvendig som et hack på sproget, næsten som et modstykke til sygdommens hack på kroppen.

Har sproget selv en krop på en eller anden måde?

Ja. Det er jo derfor, at det sjovt at lege med. Det er der, i sprogets krop, man kan lege. Det er med selve materialiteten i sproget. Det er derfor, det er sjovt at sige, at alt godt kommer til den, der virker. Fordi det er lige præcis og lige ved og næsten noget, der er fuldstændig klichéet og noget, som ingen rigtig hører som andet end det, det kunne betyde. Og pludselig så betyder det noget helt andet.

Ord er sjove. De kan jo det der, ikke? De kan spille, og de kan lege, og de kan vende op og ned på noget.

Og er det ikke netop også, når sproget går lidt i stykker, at det virker?

Så du arbejder med kortslutninger i sproget, med ironiseringer over systemsprog. Men på et større plan arbejder du også med fragmenter. Din fortælling er ikke en sammenhængende fortælling. Hvad gør den fragmenterede form? Kunne du have skrevet bogen som en kronologisk eller mere sammenhængende fortælling?

Det er sådan, jeg læser, eller aflæser. Fragmenteret. Det er den måde, jeg forstår ting på. Helst i så små sætninger, som alt godt kommer til den, der virker. Jeg synes tit, det smukke ligger i det meget enkelte, simple. Og så er mit hoved meget præcist den form, som bogen er skrevet i. Altså, jeg er så fragmenteret. Det går så stærkt. Min ph.d.-afhandling var for eksempel en meget unaturlig form for mig. "Om forladelse" var også et opgør med akademisk form.

Som regel er der et eller andet med fortæller og forfatter i en bog. Fortælleren er ikke forfatteren, lærer man på første semester på danskstudiet. Der er altid en distance. Men hvordan fungerer det i din bog? Det er ikke sikkert, det har været en overvejelse for dig overhovedet.

Jeg er ikke fortælleren. Skriften er fortælleren. Den er klogere end mig. Men jo, jeg står jo som underskriver. Men jeg synes faktisk først, det blev en overvejelse, da jeg skulle ud og lege normal i et normalt job. Fordi bogen kom jo pludselig ud, mens jeg var ansat. Og paradoksalt nok føler jeg jo, at det er mere mig, den der er i bogen, end den person, som

mine kollegaer var på arbejde med. Og lige nu her den anden dag fik de, mine kolleger, et nyhedsbrev ud, og det vidste jeg ikke. Men der kommer nyhedsbrev ud fra Psykiatrifonden, hvor der er et kæmpestort tema om spiseforstyrrelser, hvor der er en artikel om mig og bogen. Og den har de jo læst. Jeg er den figur fra bogen, eller jeg kan bedre stå ved den figur end det, som de ser. Men jeg stoler ikke på andre menneskers modtagelse. Det er ikke, at de nødvendigvis er fordomsfulde, eller fordi jeg synes, at man skal skamme sig over at være syg. Jeg er bare bange... For andre.

Men hvordan kan det være, at skriften kan åbne sådan et rum, hvor man er mere sig selv? Altså, en bog er en død ting, den ligger her på bordet, ikke. Der står nogle sætninger på papir. Normalt vil man opfatte talen som det levende rum, hvor vi interagerer og kan aflæse hinanden osv. Mens man opfatter skrift som døde tegn. Men det, du siger, er, at skriften faktisk, og jeg er enig, at skriften faktisk kan åbne et rum, hvor man er mere sig selv. Mærkeligt nok.

Ja.

Er det ikke underligt?

Jo, det er så. Det er det. Men det har nok igen noget at gøre med materialiteten i skriften. Den er sin egen krop og svarer igen. Derfor skaber man en resonans sammen med teksten, der er mere ærlig, end den beskrivelse, man kan lave uden. Måske. Og det er også fordi, det på en eller anden måde bliver min ækvivalent til anoreksien, og det eneste sted, jeg ellers har fundet, hvor der er noget, der er mit. Det er også det, anoreksien er. Det er mit. Det kan ikke blive taget fra mig. Og det er der, hvor den bliver farlig.

Ja, det er klart.

I skriften er man befriet fra relationer, eller andre menneskers potentielle bagtanker, eller forventninger, eller hvad de kan finde på at gøre af onde ting lige om lidt. I skriftens rum kan jeg være alene uden at være ensom. Eller uafhængig uden at være alene. Det er i skriften, eller selve det at skrive, mere end den fortælling, der står tilbage.

Ja. Fordi der er jo også det, at bogen så skal udgives. Det skal den ikke nødvendigvis, men det er den blevet. Der går den fra at være dit skriftrum, skriftrum, til at blive reintegreret i det sociale. Den bliver en del af den offentlige samtale, fordi andre kommer til at læse den og forholde sig til den. Og så skal du stå ved den og tage ansvar for den, du er jo "underskriveren", som du sagde. Det må være specielt?

Det var det. Specielt også i forhold til, at jeg synes, det nærmest er det mest ærlige, jeg har. Jeg er ikke nogen præmieanorektiker. Jeg er ikke engang ekspert på det, jeg ved ikke, hvad anoreksi er. Jeg er her bare. Og jeg lider. Men det, der står der, i den bog, det er ægte.

Det er ærligt. Ja.

Og nogen har placeret den diagnose på mig. Og det er sgu nok rigtigt nok. I hvert fald så lider jeg, uagtet hvad.

Ja, lægevidenskaben har sit sprog. Men dit sprog er noget andet. Det er dit sprog. Først og fremmest.

Det er det. Og hvis bogen også kan sige noget om en eneste oplevelse af det, det vil sige at være i en krop, der lider, så fino med mig.

“ Jeg finder Kunstmuseet og frivillige cafemedhjælpere på 65 plus og med grå pager, og de vil gerne lave mig en ostemad. Jeg sætter mig på stolen, som er alt for hård, og jeg har pels og sweater og ekstra sokker på, for jeg fryser, og jeg drømmer om 00'er-musik og en bil med sædevarme, der kører sydpå. Kaffen varmer ikke, men jeg får den gratis. Alting virker orange, selv om jeg ved, der også må være andre farver. Det er ti minutter i lukketid, ti minutter i fire, så jeg forstår ikke hvorfor professoren fra Aarhus Universitet kommer ind ad døren, og jeg kan kun lige nøjagtig registrere ham. Han snakker til mig. Han har fået nye briller. Grønne hornbriller. De er grimme, og jeg snakker med ham om den udstilling, jeg ikke har set. Han skal have tapas. Min ostemad kommer. Alting bliver hvidt. Alting går fra orange til hvidt. Med undtagelse af de grønne hornbriller. Jeg beder om mere kaffe. Ostemaden er allerede smurt, tandsmør, tykke skiver ost, 32 stykker peberfrugt, sky, løg, vindruer. Alt, hvad jeg nogensinde kunne drømme om. Alle pengene værd. Jeg drukner.

Professoren går væk, siger måske noget akavet, og sætter sig ved sin tapas og sit selskab ved det andet bord. Han snakker om udstillingen, han er holdt op med at tale til mig, snakker med sit selskab om udstillingen på Sorø Kunstmuseum. Sproghospitalet hedder den. De snakker om kunst og psykisk syge, og hvordan det kunstneriske kan hjælpe de gale, de fortvivlede, de tabte, de ødelagte. De vil skrive artikler om det, publicere sig, skrive og intellektualisere over, hvordan de ødelagte kan gavne af kunsten og kunstneriske processer. Og jeg vil tilbyde dem min ostemad og ødelægge hans nye briller og tvære sky og tandsmør ud over artiklerne og al den kunst, som aldrig har hjulpet de gale. Teoretisk lidelse. Teoretiseret lidelse. Terror-attack. Midt i deres tapas. De har ingen ide. Antipraktikere.
(side 83)

Der er en passage, hvor du er i Sorø, og hvor du møder en professor. Nu har vi talt om skrift, erkendelse og sygdom, men her har du en kritik af det der med, at kunsten er godt for de psykisk syge. Kan du sige noget mere om, hvad du tænker der?

Det er provokerende ignorant at sidde og være fuldstændig privilegieblind. Jeg kommer jo også fra forskningsverdenen og universitetet. Og alle os, der mener det rigtige, sidder og siger: fuck kapitalismen, ind med den aktivistiske kunst og samtidskunsten, der simpelthen kan omvælte hele den kapitalistiske tankegang. Og bestiller samtidig første klasse på DSB og kan godt lide rindende vand, avocado og jordbær til nytår. Jeg venter på den kunst, der var for mig. Der eksploderede det psykiatriske system, gjorde en forskel, fordomme, stigma, forsimplede forestillinger.

Jeg havde ikke set den udstilling. Jeg sad bare og turde ikke spise min ostemad. De havde været derinde og skulle sidde der med deres tapas. Og blive enige om, hvor dejligt det var, at der også var noget, der kunne være til gavn for de psykisk syge. Og lige dér havde jeg øjeblikfølelsen af, at der ikke er et eneste fucking kunstværk, og slet ikke det lort, der var derinde, som ville kunne hjælpe mig med at spise den ostemad. Jeg tror nu på, at kunsten er en allieret. Men i det clash blev det en absurd performance.

Ja, det clasher.

Hvorfor er den akademiske vidensproduktion anderledes end det digt, der bliver skrevet om? Det er her, jeg tænker, at netop kunsten kan være det hack i sproget, der kan gøre forskellen. Kunsten kan være friheden i stedet for det, som det var dér, for det var en fængsling. Fordi det eneste, jeg hørte, var igen stereotyper af, hvad psykisk syge er, og hvad kunsten gør godt for i den sammenhæng.

Det handler jo om, hvad vej det går, ikke. Det kan hurtigt blive til, at kunsten og kulturen er noget, vi giver til nogen, som har brug for det. Men hvad nu, hvis det er omvendt? Altså, hvad nu, hvis kunsten lige præcis er den sprække, hvor vi kan høre noget andet, eller hvor der er plads til andre stemmer, til andre?

Jamen, man skal fucking prøve at lytte.

“ Hun er kommet sejlene fra Island, måske var hun en galionsfigur, og da skibet landede i en havn i Danmark, blev hun til menneske og gik i land. Hun gik omkring, jordbærblond og fin med stærke skridt og åbne arme og kom forbi Psykiatrisk Center Ballerup. Her kaldte hun sig for læge. Psykiater endda. Og jeg tror på hende, og jeg siger, du ligner Saga Norén, men du er mere som prinsesse Märtha. Og hun smiler, jeg kan så godt lide hende skuespilleren, siger hun, på svensk. Varen icke rädda, siger hun en anden dag, det står på en kirke i Stockholm. Frygt ej, siger jeg, det siger englen også på Marias bebudelsesdag. Frygt ej. Varen icke rädda. Hun har et lille kontor, og derfra lytter hun. Hvad gør vi nu, lille du, synger hun på sit svenske, mens hun mener det. Hvad gør vi nu, lille du? Hun beder aldrig om min vægt, hun spørger, hvordan jeg har det, hun bruger mit

navn, eller siger venne, og vi græder sammen, da jeg læser et digt højt. Hun siger, du er ikke psykotisk eller syg eller en fejl. Du er sensitiv. Lad os kalde det autisme eller ADHD, hvis systemerne har brug for det. Og så snakker vi om kunst og digte, vi vil bygge et bibliotek. Et bibliotek med smukke, helende ord. Og jeg får selvtillid. Jeg tror, hun vil hjælpe mig. Og jeg tror, hun kan, hun er en islandsk gudinde, en krigerinde, hun taler et andet sprog fra et andet system.

Hun er unheimlich. Næsten fiktion, et digt eller et ord. Jeg har aldrig rørt ved hende. Jeg frygter, hun ikke er virkelighed. Og hun var alt for god til at være sand. Hun forsvandt. Igen. Men hvem gider være i et system, hvor ikke engang gudinder kan frelse mennesker?
(s. 200)

Skriften er klogere end én selv, siger Lea. Det er en væsentlig pointe ind i tidens fokus på kreative og rekreative skriveprocesser. Også Lea tror på processen, selve skrivepraksissen, endda selvom hun måske ikke tror på sig selv. Det færdige værk er på en måde et biprodukt. Men at skriften er klogere end én selv, betyder også, at den ikke tilhører forfatteren, eller at den overskrider forfatterens egne intentioner og forestillinger. At stole på at noget lader sig formulere, hvis man "sætter sig ned i en sætning", er selve det grundmoment, der både kan komme erkendelser, kunst og politik ud af. En skriveproces er dermed ikke en øvelse i at finde ind til den, man er, men at finde ud af, hvad man kan give stemme til, og hvordan man kan tale om det, der plager. Narrativet kan være kaotisk, fragmenteret og hullet, men det udelukker ikke dets sandhedsværdi. Måske består kunsten netop i at fragte sygdommen, så kantet som den er, ind i sproget. Eller mere præcist at undersøge sygdommen som en sprogløs lidelse, som sproget selv arbejder og brydes med.

Det betyder netop ikke, at skriften løser alle problemer, at alting falder på plads, når de er skrevet igennem. Sygdommens realitet er paradoks og radikalt omsorgskrævende, som bogen bærer vidnesbyrd om. "Hvad ville du gøre, hvis du ikke var bange?" spørger fortælleren sig selv, men kan ikke svare, fordi det er, som om sygdommen, selvom den er skræmmende, også er et holdepunkt og en horisont, man ikke kan kigge forbi.

Med Woolf kræver det mod at omgås disse ting, at omgås de slag, som udkæmpes i sygesengens ensomhed mod feberen eller melankoliens ankomst. "At se disse ting lige i øjnene ville kræve mod som en løvetæmmer; en robust filosofi; en fornuft forankret i jordens dybeste lag".